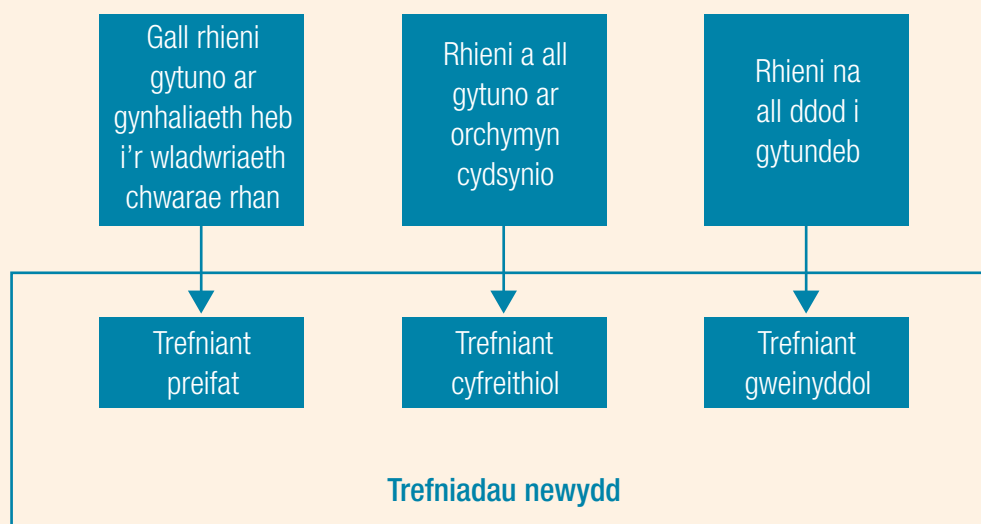

5 Y system wedi'i hailgynllunio

Dulliau o gytuno ar gynhaliaeth cynnal plant

39. Mae dileu'r cyfyngiadau presennol sy'n effeithio ar rai rhieni yn creu tri dull o gytuno ar gynhaliaeth cynnal plant:
- Preifat: ar gyfer rhieni sy'n fodlon cytuno ar gynhaliaeth cynnal plant ac sy'n gallu gwneud hynny heb i'r wladwriaeth na'r system gyfreithiol gymryd rhan.
 - Cyfreithiol: ar gyfer rhieni sydd am gadarnhau trefniadau preifat neu gytuno ar gynhaliaeth cynnal plant fel rhan o setliad ehangach, gellir cael gorchymyn cydsynio lle nad oes anghydfod ynghylch y trefniadau.⁴¹
 - Gweinyddol: ar gyfer rhieni na allant gytuno'n breifat neu drwy gydsyniad neu sy'n anfodlon gwneud hynny, bydd gwasanaeth gweinyddol yn cyfrifo cynhaliaeth, pennu a monitro taliadau a gorfodi cydymffurfiaeth lle y bo angen.

Ffigur 4. Opsiynau ar gyfer gwneud trefniadau cynnal plant

Byddai rhieni â gofal yn gallu dewis peidio â chael unrhyw drefniant cynhaliaeth.

40. Mae'r system wedi'i hailgynllunio yn creu'r cymhellion cywir i rieni â gofal wneud trefniadau cynnal plant. O ganlyniad, disgwylir y bydd cyfanswm nifer y plant sy'n cael cynhaliaeth yn codi. Fodd bynnag, mewn achosion lle nad oes gan rieni â gofal lawer o wybodaeth am y rhiant dibreswyl neu'n gwybod na all y rhiant dibreswyl dalu

cynhaliaeth, efallai y byddant yn penderfynu nad oes diben ceisio gwneud trefniant. Fel arall, efallai y bydd rhieni â gofal yn penderfynu, er budd gorau eu plant, i beidio â cheisio gwneud trefniant, er enghraifft lle y bo gan y rhiant dibreswyl hanes o drais neu lle y byddai gwneud trefniant yn achosi gwrthdaro rhwng y rhieni. Ar hyn o bryd, mewn tua 10,000 o achosion o'r fath y flwyddyn, caiff rhieni eu gorfodi i gyfiawnhau eu penderfyniad i beidio â threfnu cynhaliaeth cynnal plant, a elwir yn 'achos da', er mwyn mynd ymlaen â'u cais am fudd-dal.⁴²

Rhoi gwybodaeth a chyngor i rieni

41. Rhan hanfodol o sicrhau bod y system newydd yn gweithio'n effeithiol yw rhoi'r cymorth a'r wybodaeth gywir i gleientiaid. Gallai cael cyngor ar y camau cynnar helpu rhieni i benderfynu ar y dull mwyaf priodol iddynt wneud trefniant cynnal plant sy'n gweithio. Mae amrywiaeth o wasanaethau yn bodoli eisoes i gefnogi rhieni y mae eu perthynas wedi chwalu neu yn chwalu. Gall rhieni gael cymorth gan amrywiaeth o ddarparwyr, gan gynnwys:
 - Cychwyn Cadarn a Chanolfannau Plant;
 - ysgolion estynedig;
 - asiantaethau cymorth i deuluoedd;
 - Canolfan Byd Gwaith;
 - canolfannau cyngor awdurdodau lleol;
 - gwasanaethau cyfryngu teuluol;
 - y sector di-elw ehangach, gan gynnwys Canolfannau Cyngor ar Bopeth.
42. Er bod amrywiaeth o wybodaeth ar gael i rieni, nid yw darparu gwybodaeth yn nodwedd amlwg iawn yn y system cynnal plant bresennol. Mewn system lle mai'r brif ystyriaeth yw cyfrifoldeb rhieni, bydd yn gynyddol bwysig bod rhieni yn cael y wybodaeth a'r cyngor cywir ac y cânt eu cefnogi wrth wneud trefniadau. Mae'r cynnydd disgwylidig yn y niferoedd sy'n debygol o wneud trefniadau preifat yn awgrymu y bydd mwy o alw am wasanaethau cymorth.
43. Darperir gwasanaethau cymorth a chyngor gan y sector preifat a di-elw yn bennaf, a dylai ehangu'r capasiti hwn gael effaith gadarnhaol. Mae gwasanaethau cymorth i deuluoedd a pherthnasau sy'n chwalu, a ddarperir ar y cyd gan yr Adran Addysg a Sgiliau a'r Adran Materion Cyfansoddiadol, wedi cynyddu'r amrywiaeth o wybodaeth sydd ar gael i rieni a pha mor hawdd y gallant gael gafael arni.

44. Mae ymchwil yn dangos y dylai dileu'r orfodaeth i'r rhai sy'n hawlio budd-daliadau arwain at gynnydd sylweddol yn y galw am drefniadau a wneir y tu allan i'r system weinyddol.⁴³ Mae dealltwriaeth wael ynghylch sut y cyfrifir cynhaliaeth cynnal plant, lle nad yw 50 y cant o gleientiaid o dan yr hen gynllun yn deall eu cyfrifiad cynhaliaeth,⁴⁴ yn awgrymu bod lle i wella'r wybodaeth sydd ar gael i rieni. Er y gwneir defnydd helaeth o gyfrifiadur ar-lein yr Asiantaeth Cynnal Plant,⁴⁵ dylid sicrhau bod hynny, ynghyd â chynhyrchion hunan-gyfrifo eraill, ar gael yn haws i rieni er mwyn darparu meincnod ar gyfer negodiadau.
45. Un o rolau pwysig y gwasanaethau cymorth yw sicrhau bod grwpiau diamddiffyn, a allai fod wedi'u gorfodi i ddefnyddio'r Asiantaeth Cynnal Plant fel cleientiaid budd-daliadau o'r blaen, yn cael cyngor llawn ar y dull mwyaf priodol o drefnu cynhaliaeth cynnal plant. Mae gwasanaethau presennol yn gwneud llawer eisoes i ddarparu gwybodaeth o safon. Wrth i ddewisiadau newydd ddod ar gael, bydd yn hanfodol gwneud unrhyw rieni a allai gael budd ariannol o'r system newydd yn ymwybodol o hyn. Nid yw bod yn ddiamddiffyn yn golygu bod yn ddiamddiffyn yn ariannol yn unig. O'r blaen, bu'n rhaid i rieni â gofal sy'n cael budd-daliadau sydd mewn perygl o drais yn y cartref ddatgan 'achos da', gan egluro pam y byddai defnyddio'r Asiantaeth yn creu perygl iddynt hwy neu eu plant. Yna trafodir y cais hwn â swyddog budd-daliadau ac os nas derbynnir gall arwain at ostyngiad mewn budd-daliadau. Mae dileu'r orfodaeth o ran budd-daliadau yn golygu na fyddai angen cynnal y broses hon.
46. Yn ogystal, mae lle i wella rôl awdurdodau lleol wrth ddarparu cyngor ymhellach, o bosibl drwy roi gwybodaeth drwy Ganolfannau Plant fel rhan o fath integredig o gymorth i deuluoedd. Bydd y Ganolfan Byd Gwaith yn ffynhonnell wybodaeth berthnasol i rieni unigol sy'n hawlio budd-dal hefyd. Ar ôl gwerthuso eu heffeithiolrwydd, dylem edrych ar Ganolfannau Adnoddau i Deuluoedd Awstralia a fydd yn dod â gwybodaeth i deuluoedd sy'n gwahanu ynghyd.⁴⁶
47. Disgwylir mai'r rhieni sydd wedi cael cyfnod chwalu perthynas anodd neu lle nad oedd perthynas yn bodoli fydd yn defnyddio'r gwasanaeth gweinyddol. Mae cleientiaid o'r fath yn llai addas ar gyfer gwasanaethau cyfryngu. Fodd bynnag, mae lle i wella'r broses o gyfeirio pobl at gyfryngu ariannol a gwasanaethau datrys anghydfod amgen er mwyn helpu cleientiaid i wneud eu trefniadau eu hunain.
48. Mae llawer o'r gwasanaethau sydd ar gael eisoes yn rhoi gwybodaeth a chymorth i rieni, nid dim ond o ran y dewisiadau sydd ar gael iddynt ond hefyd o ran beth mae rhianta yn ei olygu. Yn ddi-au, dyma un o'r rolau mwyaf anodd i unrhyw oedolyn, a gall fod yn arbennig o anodd i rieni ar ôl i berthynas chwalu. Nod

Strategaeth Rianta'r Llywodraeth, drwy waith gyda sefydliadau megis y Sefydliad Teuluoedd a Rhianta Cenedlaethol a'r Gronfa Rianta,⁴⁷ yw cefnogi gwaith y sector di-elw gyda rhieni. Mae 'Agenda Parch' y Swyddfa Gartref wedi pwysleisio bod cefnogi rhieni a rhoi'r sgiliau sydd eu hangen arnynt i fod yn gyfrifol yn allweddol wrth fynd i'r afael â phroblemau megis ymddygiad gwrthgymdeithasol.⁴⁸ Yn ddiweddar, cydnabu'r Llywodraeth yr heriau arbennig sy'n wynebu tadau, ac ariannodd yr Adran Addysg a Sgiliau 'Dad Pack', a gyhoeddwyd gan Fathers Direct, gyda gwybodaeth i dadau.⁴⁹

49. Mae angen ymagwedd newydd i sicrhau y gellir integreiddio cyngor ar faterion o ran cynnal plant o fewn yr amrywiaeth ehangach o wasanaethau a ddarperir ar gyfer rhieni ar hyn o bryd. Mae angen ymdrech ar draws y llywodraeth er mwyn sicrhau y cyflawnir hyn. Dylai hyn gynnwys gwerthuso effeithiolrwydd cynlluniau presennol y llywodraeth ymhellach er mwyn cefnogi rhieni ar ôl iddynt wahanu.

Argymhelliad: Ailgyflunio gwasanaethau cyngor i sicrhau y caiff gwybodaeth cynnal plant ei hintegreiddio'n briodol. Dylai grŵp trawslywodraethol ddatblygu'r manylion am hyn.

Defnyddio'r system gyfreithiol

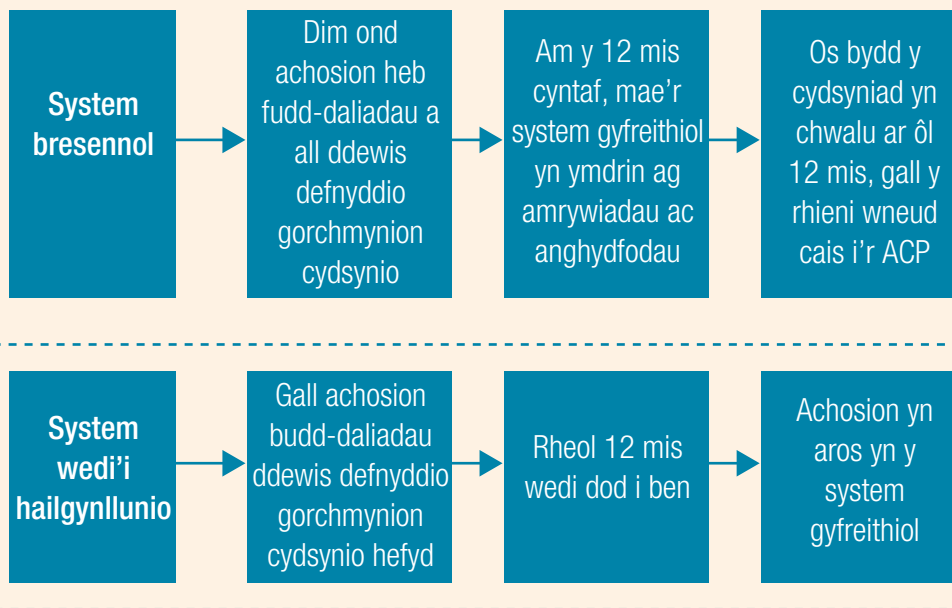
50. Ar hyn o bryd, mae'r system gyfreithiol yn rhoi dull i'r rhai nad ydynt yn hawlio budd-daliadau drefnu cynhaliaeth cynnal plant. Mae tua 10,000 o bobl y flwyddyn yn defnyddio'r dull hwn er mwyn gwneud gorchymyn cydsynio sy'n cynnwys darpariaeth ar gyfer taliadau cynnal plant.⁵⁰ Ar y cyfan, mae'r taliadau hyn yn rhan o becynnau cymorth atodol i barau sy'n ysgaru neu'n rhan o setliad ariannol i barau a oedd yn arfer cyd-fyw.
51. Mae gorchymynion cydsynio yn rhoi ffordd i rieni a all gytuno ar gynhaliaeth cynnal plant yn breifat gadarnhau eu trefniadau yn y llysoedd. Gall y llysoedd amrywio gorchymynion cydsynio er mwyn adlewyrchu newid mewn amgylchiadau a gallant eu gorfodi ar gais y rhiant â gofal. Gall camau gorfodi gynnwys yr holl gosbau sydd ar gael i'r llysoedd. Dylai gorchymynion cydsynio roi'r sicrwydd i rieni a all gytuno ar gynhaliaeth plant ond a allai fod â phryderon ynghylch cydymffurfiaeth barhaus. Dim ond i rieni a all gytuno ar drefniadau cynnal plant y byddai defnyddio'r system gyfreithiol yn opsiwn.
52. Bu nifer o sylwadau yn awgrymu y dylai fod gan y llysoedd fwy o bŵer i benderfynu ar gynhaliaeth cynnal plant mewn achosion lle y mae angen datrys materion ariannol eraill rhwng y rhieni. Er bod peth gwerth i'r cynnig hwn, mae'n peri'r risg o gynyddu'r baich ar y llysoedd yn sylweddol o ran yr hyn sy'n broses gyfrifo gymharol syml. Nid yw'n glir a yw'r manteision posibl yn gorbwyso'r risgiau

hyn. O dan fy nghynigion, byddai'r llysoedd yn gallu cadarnhau trefniadau a wneir gyda chysyniad y ddau barti ond ni fyddai ganddynt awdurdodaeth i osod setliadau cychwynnol. Lle na all rhieni benderfynu ar faterion rhyngddynt eu hunain, byddai'n rhaid iddynt ddefnyddio'r system weinyddol.

53. Bydd diddymu'r orfodaeth ar hawlwy'r budd-daliadau i ddefnyddio'r Asiantaeth Cynnal Plant yn galluogi'r rhai sydd am ddilysu cytundeb preifat drwy orchymyn cydsynio i wneud hynny drwy'r llysoedd. Prif effaith hyn fydd galluogi'r hawlwy'r budd-daliadau sy'n ysgaru neu'n gwahanu oddi wrth bartner y maent yn cyd-fyw â hwy i gytuno ar gynhaliaeth cynnal plant fel rhan o setliad ariannol ehangach.
54. I rieni ar incwm isel a budd-daliadau, dylai'r dull hwn gael ei ariannu gan gymorth cyfreithiol. Bydd yn rhaid i'r rhai nad ydynt yn gymwys i gael cymorth cyfreithiol dalu i wneud gorchymyn cydsynio, ond mewn achosion lle y cytunir ar gynhaliaeth cynnal plant fel rhan o setliad ariannol ehangach, mae hyn yn debygol o fod yn gost fach iawn. Mae angen gwaith pellach i ddarparu ffigurau costau manwl.
55. Mae agor y dull cyfreithiol yn debygol o arwain at gynnydd o ran gwaith i'r system gyfreithiol o rhwng 15,000 a 25,000 o achosion y flwyddyn.⁵¹ Bydd hyn yn cynnwys rhieni â gofal yn bennaf a orfodir i ddefnyddio'r Asiantaeth Cynnal Plant ar hyn o bryd. Bydd rhieni o'r fath wedi bod yn briod neu'n cyd-fyw o'r blaen a bydd ganddynt faterion ariannol eraill i'w datrys. Maent yn debygol o allu trefnu cynhaliaeth plant drwy gydsyniad heb fod angen cynnal gwrandawriad llys.
56. Mae caniatáu i rieni fynd ar drywydd cynhaliaeth cynnal plant drwy'r dull cyfreithiol neu'r dull gweinyddol yn gofyn am ffin amlwg rhwng y ddwy system. Mae hyn yn angenrheidiol er mwyn atal rhieni rhag ceisio symud rhwng y dulliau gwahanol er mwyn sicrhau'r canlyniadau unigol gorau. Byddai gwneud hyn yn dyblygu adnoddau ac yn caniatáu i rieni ddefnyddio dulliau gwahanol er mwyn cael mantais ar ei gilydd. Er mwyn cadw awdurdodaethau ar wahân ar gyfer y dulliau gweinyddol a chyfreithiol, ar ôl i rieni ddewis defnyddio'r dull cyfreithiol, bydd yn rhaid iddynt barhau i ddefnyddio'r dull hwn hyd nes na fydd angen cynhaliaeth plant mwyach. Mae hyn yn golygu y bydd yn rhaid i rieni sy'n gwneud gorchymyn cydsynio ymdrin ag unrhyw gais i amrywio neu gamau gorfodi drwy'r llysoedd.
57. O dan y system bresennol, lle y mae gorchymyn cydsynio newydd ar waith, mae gan y llys awdurdodaeth dros newidiadau i'r gorchymyn yn ystod y 12 mis cyntaf. Dim ond ar yr amod nad yw'r naill riant na'r llall yn ceisio gwrthdroi'r gorchymyn drwy wneud cais i'r Asiantaeth Cynnal Plant, neu fod y rhiant â gofal yn dechrau cael budd-daliadau y bydd ganddo awdurdodaeth ar ôl 12 mis. Mae'r gallu i symud rhwng systemau ar ôl blwyddyn ynddo'i hun yn gallu creu ansefydlogrwydd a lleihau'r cymhelliant i ddod i gytundeb cychwynnol.

58. Rwyf yn argymhell na ddylai fod yn bosibl gwrthdroi gorchmynion cydsynio a geir drwy'r llysoedd gan y system weinyddol. Byddai hyn yn dileu'r terfyn 12 mis presennol sy'n galluogi rhieni i symud rhwng gorchmynion cydsynio a'r system weinyddol. Byddai'r gorchymyn gan y llys yn cael blaenoriaeth a byddai'r llysoedd yn dod yn gyfrifol am amrywio a gorfodi gorchmynion cydsynio, gan gysylltu achosion o'r fath â'r system gyfreithiol i bob diben. Byddai hyn yn trin gorchmynion cydsynio newydd yn yr un ffordd a'r rhai a wnaed cyn 2003. Byddid yn penderfynu ar amrywiadau i'r gorchymyn gwreiddiol drwy'r llysoedd pe na allai'r rhieni gytuno arno. Disgwylir y bydd hyn yn ychwanegu nifer fach o wrandawiadau llys bob blwyddyn. Mae angen gwaith pellach i fodelu'r nifer o rieni sy'n debygol o ddefnyddio'r dull hwn i gytuno ar gynhaliath cynnal plant ac asesu'r effaith fanwl y byddai hyn yn ei chael. Dylai'r gwaith hwn gynnwys dadansoddi pellach ar yr effaith ar lwyth achosion y llysoedd a'r costau o ganlyniad i hynny.

Ffigur 5. Creu ffin awdurdodaethol glir

Argymhelliad: Dileu'r terfyn presennol o 12 mis, gan atal gorchmynion cydsynio rhag cael eu gwyrddroi gan y sefydliad gweinyddol, yn unol â'r sefyllfa cyn 2003.

Darparu dull gweinyddol i'r rhai na allant gytuno ar gynhaliaeth cynnal plant

59. Byddai rhieni na allant wneud eu trefniadau eu hunain neu y mae eu trefniadau preifat yn chwalu yn gallu defnyddio'r dull gweinyddol i drefnu cynhaliaeth cynnal plant. Bydd y trefniadau yn debyg i'r sefyllfa bresennol, a bydd sefydliad yn gyfrifol am ddarparu cynhaliaeth cynnal plant i'w gleientiaid. Byddai'r sefydliad yn darparu'r swyddogaethau canlynol:
- olrhain rhieni dibreswyl;
 - cyfrifo taliadau cynhaliaeth yn ôl fformiwla gyhoeddedig;
 - casglu cynhaliaeth gan rieni dibreswyl a'i thalu i rieni â gofal;
 - monitro cydymffurfiaeth barhaus;
 - gorfodi trefniadau lle na thelir cynhaliaeth.
60. Byddai'n rhaid i rieni sydd am ddefnyddio'r dull gweinyddol wneud cais am drefniant cynnal plant. Gallai'r naill riant neu'r llall wneud hyn. Ar ôl cael cais, byddai'n rhaid i'r ddau barti roi'r wybodaeth angenrheidiol er mwyn i'r gynhaliaeth gael ei chyfrifo. Ar ôl cyfrifo'r gynhaliaeth i'w thalu, byddai'r sefydliad gweinyddol yn pennu rhestr taliadau ar gyfer y rhiant dibreswyl. Byddai wedyn yn casglu'r gynhaliaeth ac yn trosglwyddo'r taliad i'r rhiant â gofal. Byddai cydymffurfiaeth barhaus yn cael ei monitro ac os byddai cynhaliaeth yn dod i ben ar unrhyw adeg, byddai'r camau gorfodi angenrheidiol yn cael eu cymryd.
61. Disgwylir y bydd y cleientiaid a fydd yn defnyddio'r gwasanaeth gweinyddol yn wahanol iawn i gleientiaid yr Asiantaeth Cynnal Plant. Mae dileu'r orfodaeth o ran budd-daliadau yn debygol o leihau llwyth achosion y sefydliad gweinyddol, gan ei alluogi i ganolbwyntio ar achosion lle y mae rhieni yn cael anhawster i gytuno ar gynhaliaeth cynnal plant. Bydd diystyru'r rhan fwyaf o gynhaliaeth mewn cyfrifiadau budd-dal hefyd yn gwella'r cymhellion i rieni â gofal a rhieni dibreswyl gydweithredu â'r system.

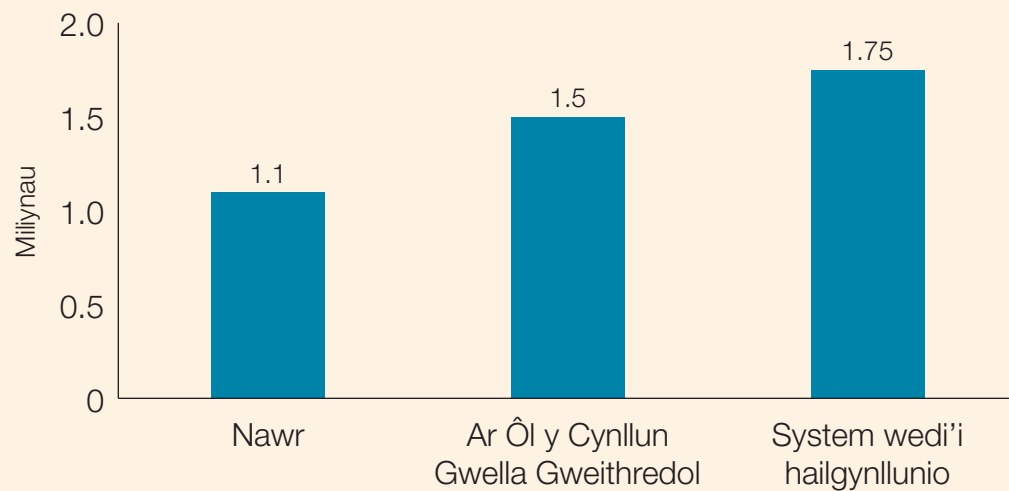
Cyflawni dros blant

62. Dylai agor y dulliau y gall rhieni eu defnyddio i drefnu cynhaliaeth cynnal plant gynyddu nifer y plant sy'n cael cynhaliaeth. Mae dau brif reswm dros hyn. Yn gyntaf, mae diystyru cynhaliaeth mewn cyfrifiadau budd-dal yn cynyddu cymhellion rhieni i wneud trefniadau; gall rhieni â gofal gadw'r gynhaliaeth a delir ac mae rhieni dibreswyl

yn gwybod bod y gynhaliaeth y maent yn ei thalu yn mynd i'w plentyn. Yn ail, disgwylir y bydd caniatáu i rieni ddewis y dull mwyaf priodol iddynt gytuno ar gynhaliaeth cynnal plant yn golygu bod pobl yn fwy bodlon ar y trefniadau, gan arwain at gydymffurfiaeth well. Mae dileu cyfranogiad trydydd parti o'r trefniadau cynnal plant lle mae'r rhiant â gofal yn cael budd-daliadau yn gysylltiedig â hyn. Gall y polisi presennol gael effaith negyddol ar gydymffurfiaeth. Mae gwaith dadansoddi yn awgrymu, o dan y system a ailgynlluniwyd, y gallai rhwng 250,000 a 400,000 mwy o blant gael cynhaliaeth nag yr hyn a gyflawnir drwy gyflwyno'r Cynllun Gwella Gweithredol.⁵²

63. Yn ogystal â sicrhau manteision i blant, dylai'r system wedi'i hailgynllunio fod yn fwy cost-effeithiol hefyd. Bydd cynyddu nifer y rhieni sy'n gwneud eu trefniadau eu hunain yn arwain at rôl lai i'r wladwriaeth. Dylai llai o rieni yn defnyddio'r gwasanaeth gweinyddol i gytuno ar gynhaliaeth cynnal plant, ynghyd â gwelliannau polisi a gwelliannau gweithredol, arwain at weithrediad symlach a mwy effeithlon. Yn yr hirdymor, disgwylir y bydd hyn yn arbed rhyw £200 miliwn.⁵³

Ffigur 6. Nifer y plant sy'n cael cynhaliaeth

Ffynhonnell: Dadansoddiad yr Adran Gwaith a Phensiynau/tîm Ailgynllunio gan ddefnyddio Wikeley N et al, 2001, Arolwg Cenedlaethol o Gleientiaid yr Asiantaeth Cynnal Plant, Adroddiad Ymchwil yr Adran Gwaith a Phensiynau Rhif 152 a Chrynodeb Chwarterol o Ystadegau'r Asiantaeth Cynnal Plant, Mawrth 2006.